KLİENTALİST İLİŞKİLERDE ARACILAR VE TÜRKİYE'NİN ARACILIK REJİMİ

Dr. Erdoğan Altun

nobel bilimsel

Klientalist İlişkilerde Aracılar ve Türkiye'nin Aracılık Rejimi
Dr. Erdoğan Altun

Yayın No.: 2230
ISBN: 978-625-393-752-2
E-ISBN: 978-625-393-753-9
Basım Sayısı: 1. Basım, Kasım 2024

© Copyright 2024, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.
"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Süleyman Gezgin -süleyman@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Süleyman Gezgin -süleyman@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Altun, Erdoğan.
Klientalist İlişkilerde Aracılar ve Türkiye'nin Aracılık Rejimi / Erdoğan Altun
1. Basım, VI + 158 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-393-752-2
E-ISBN: 978-625-393-753-9
1. Türkiye'nin Siyasal Hayatı 2. Klientalizm 3. Aracılık.

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
ASO 1. Organize Sanayi Bölgesi Anadolu Cad. No:4 Sincan/ANKARA

ÖZ

KLİENTALİST İLİŞKİLERDE ARACILAR VE TÜRKİYE'NİN ARACILIK REJİMİ

Bu çalışma yerel siyasetin ve yereldeki toplumsal yaşantının belirleyici aktörlerinden olduğu düşünülen "aracı (broker)" karakterler hakkındadır. Doktora çalışması olarak yürütülen bir saha çalışması sırasında karşılaşılan Türkçe kaynak zorluğu, bu kitabı ortaya çıkartan itici güç olmuştur. Aracı karakterler klientalist ilişkinin bir bileşenidir. Siyasal alanda klientalist ilişki, mal ve hizmet içeren kaynak dağıtımı ile oy ve destek içeren siyasal katılım arasındaki bağlantıyı ifade eder. Bu ilişkide patron, alıcıya ihtiyaç duyduğu kaynakları veya vaatleri sunar. Alıcı ise bu hizmetin karşılığında oy vererek veya siyasi mobilizasyonla patrona fayda sağlar. Dolayısıyla klientalist ilişki bir karşılıklı ve eşitsiz dağıtım ilişkisi olarak tanımlanabilir.

Bu ilişkinin modern olmayan biçiminde patron ve alıcı arasındaki bağ doğrudan kurulabilmektedir. Devlet örgütlenmesinin ve ekonomik yapının değişimiyle birlikte bu doğrudan ilişki kurulamaz hâle gelir. Ortaya çıkan boşluk, aracılar tarafından doldurulur. Aracı, patron ve alıcı için ayrı ayrı önemlidir. Patron için aracının önemi, alıcıların ihtiyaçlarını ve siyasal katılım davranışlarını gözlemlenebilir hâle getirmesidir. Alıcı için aracının önemi, ulaşamayacağı kaynaklara erişim sağlayabilmesidir.

Türkiye'nin siyasi tarihinde klientalist ilişkiler ve aracılar oldukça önemlidir. Devletin merkeziyet düzeyi ve hükûmetlerin politikaları farklı dönemlerde farklı aracılık ilişkilerini doğurmuştur. Aracılık statüsünün önemi, Osmanlı'nın son yüzyılında belirgin hâle gelmeye başlamıştır. İmparatorluğun gücü merkezde yoğunlaştıkça, çevrenin merkeze erişme olanakları azalmıştır. Çevre, merkezle ilişkilerinde kendi yerel patronlarını kullanmıştır. Aracı-

lık statüsüne sahip bu yerel patronların varlığı ve gücü Cumhuriyet döneminde de devam etmiştir. Aracılar, Ankara ile taşra arasındaki ilişkiyi sürdürülebilir hâle getirmiştir. Politikaların, merkezi bir devlet eliyle değil de güçlü hükûmetler tarafından yürütüldüğü dönemlerde ise aracılık, merkez ile çevre arasında değil çevrenin içerisinde yerel siyaset düzeyinde belirleyici hâle gelmiştir. Günümüzde de bu aracılar, yerel siyasetin işleyişini anlamanın en önemli araştırma konularıdır.

Anahtar Kelimeler: Klientalizm, Aracılık, Yerel Siyaset, Patronaj, Türk Siyasi Hayatı

ABSTRACT

BUILDING CLIENTELIST RELATIONSHIPS BY BROKERS IN THE TURKISH POLITICS: THE CASE OF ARTVIN AND RIZE

This study is about "broker" characters who are considered to be one of the determining actors of local politics and local social life. Broker characters are a component of the clientelist relationship. The clientelist relationship refers to the connection between the distribution of resources, including goods and services, and political participation, including votes and support. In this relationship, the patron offers the client the resources or promises they need. In return for this service, the client benefits the patron by voting or political mobilization. Therefore, it can be said that the clientelist relationship is a relationship of benefit distribution.

In the non-modern form of this relationship, the link between patron and client can be established directly. With the change in state organization and economic structure, this direct relationship becomes impossible. The resulting gap is filled by brokers. The broker is important for the patron and the client separately. For the patron, the importance of the broker is that it makes the needs and political participation behaviour of the clients observable. For the client, the importance of the broker is that it provides access to resources that are out of reach.

In Turkey's political history, clientelist relations and brokers are very important. The level of centralisation of the state and the policies of the governments led to different brokerage relations in different periods. The importance of the broker status started to become apparent in the last century of the Ottoman Empire. As the power of the empire concentrated in the center, the periphery's

access to the center diminished. The periphery used its own local patrons in its relations with the center. The existence and power of these local patrons with broker status continued in the Republican period. Brokers made the relationship between Ankara and the provinces sustainable. In periods when policies were carried out not by a central state but by powerful governments, the broker became decisive not between the center and the periphery but within the periphery at the level of local politics. Today, these brokers are the most important research subjects for understanding the functioning of local politics.

ÖN SÖZ

14 yaşındayken, Erzurum Nurettin Topçu Sosyal Bilimler Lisesi'ni kazandığımda, lisans-yüksek lisans-doktora süreçlerini tamamlamayı ve bir sosyal bilimci olmayı hedefliyordum. Bu süreçte, her zaman daha fazla şeyi öğrenmek ve bilmek istedim. Aradan geçen 18 yıl boyunca, bir gün bile olsa, bu isteğimin dışında bir şeyle ilgilenmek veya uğraşmak zorunda kalmadım. Babam, Annem, Neslihan ve Ecehan olmasaydı bu denli rahat olamazdım. Teşekkür ederim. Hayruş, Meral sultan ve Öztürk olmasaydı İstanbul'da rahat bir hayatım olmazdı, hem Öznur da olmazdı. Öznur olmasaydı hiçbir şey bu kadar güzel olmazdı.

ERDOĞAN ALTUN

İSTANBUL, 2024

İÇİNDEKİLER

ÖZ ..... **iii**

ABSTRACT ..... **v**

ÖN SÖZ ..... **vii**

KISALTMALAR LİSTESİ ..... **xi**

GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM
KLİENTALİST İLİŞKİLER VE ARACILAR **7**

1.1. Klientalist İlişkinin Özellikleri 7
1.2. Patronajdan Aracılığa Klientalist İlişkilerin Değişimi 8
1.3. Aracıların Kaynakları ve Aracıların Belirlenmesi 22
1.3.1. Rolleri Bakımından Aracı Tipleri 22
1.4. Siyasal Katılım Bakımından Aracıların Durumu 32
1.4.1. Siyasi Partiler Açısından Aracıların Önemi 38
1.4.2. Seçmenler Açısından Aracıların Önemi 47
1.5. Kaynak Dağıtımı Açısından Aracıların Önemi 54
1.5.1. Kaynak Dağıtımında Aracıların Konumu ve Önemi 59
1.5.2. Aracının Payı 66
1.6. Yerelde Siyaset ve Aracılık 70

İKİNCİ BÖLÜM
TÜRKİYE'NİN SİYASİ TARİHİNDE KLİENTALİST İLİŞKİLER VE ARACILAR **75**

2.1. Aracıları Ortaya Çıkartan İkilikler 75
2.2. Patrimonyal Osmanlı'da Aracılar 78
2.3. Ulusal Bütünleşmenin Aracıları ve Partili Aracılar 86
2.4. Bürokrat ve Kentli Aracılar 93
2.5. Anadolulu Tüccar Aracılar 95

2.6. *Street-Level Bureaucrat*lar, Başkanlar Rejimi 100

SONSÖZ 105

KAYNAKÇA.....107

ÖZ GEÇMİŞ.....123